

BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ VEIKLOS KOKYBĖS IŠORĖS VERTINTOJŲ PROFESIONALUMO SITUACIJA LIETUVOJE

Dalia Survutaitė

Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, Lietuva

Anotacija

Lietuvos švietimo sistemoje esama mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo patirties. Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra (toliau – NMVA) yra sukūrusi savitą išorinio mokyklos veiklos vertinimo modelį, kurio vienas esminių bruožų – nuolatinis mokymo įstaigos veiklos atsinaujinimas, pagrįstas refleksija bei taikomųjų tyrimo duomenų panaudojimu. Šalyje vykdomas mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas diegiant modernius organizacinius-struktūrinius elementus. Dėl to nuo išorinio mokyklos veiklos kokybės vertintojo priklauso ne tik duomenų rinkimas ir interpretacija, bet ir mokytojo veiklos tobulinimas bei mokyklos kultūros kaita. Ypatingas dėmesys krypta į išorės vertintojų pasirengimą, jų profesionalumą.

Straipsnyje analizuojama pedagogų nuomonė apie Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės vertinimą vykdančių vertintojų profesionalumą: atskleidžiama, kokius vaidmenis atlieka išorės vertintojai, analizuojami išorės vertintojų profesionalumo požymiai, pateikiamos kokybiniais tyrimo metodais (focus grupė, interviu) tirtos pedagogų – mokytojų ir mokyklos vadovų, dalyvavusių išoriniame mokyklų veiklos kokybės vertinime, nuomonės apie veiklos kokybės išorės vertintojų profesionalumą.

Pagrindiniai žodžiai: *išorės vertintojas, profesionalumas, veiklos kokybės vertinimas.*

Įvadas

Lietuvos švietimo politikoje užsibrėžta skatinti ir diegti skaidrią švietimo kokybės vertinimo sistemą (Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos, 2002). Pirmoji bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo metodika Lietuvoje rėmėsi Škotijos mokyklų įsivertinimo modeliu „How good is our School“. Mokyklos veiklos kokybės įsivertinimas (vidaus auditas) buvo skirtas analizuoti mokyklos darbo aspektus, išskirti privalumus ir trūkumus bei parengti planus tobulinti mokyklos veiklą (Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika, 2002). Retrospektyviai žvelgiant į mokyklos veiklos kokybės įsivertinimą tenka pripažinti, kad jis buvo suprantamas kaip sistemingas ugdymo proceso apibūdinimas ir pokyčių matavimas remiantis sutartiniais kokybės rodikliais ir standartais (Barkauskaitė, Bruzgelevičienė, 2002). Ilgainiui šalyje iš esmės pakito ugdymo turinio proceso, mokinių pasiekimų vertinimo sampratos, politiškai pradėta akcentuoti ne visa mokyklos, bet kiekvieno mokytojo veikla, ugdymo proceso ir kiekvienos pamokos kokybė. Atsižvelgiant į tai 2008 m. peržiūrėta ir pertvarkyta (Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 16 d. įsakymas Nr. ISAK–607) Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika. Naujojoje metodikoje sumažėjo sričių ir rodiklių, atsisakyta vertinti veiklą, reikalaujančią iš mokytojų specifinių dalykų išmanymo (pvz., organizacijos, strateginio, finansų valdymo, buhalterinės apskaitos ir pan.). Metodikos transformacijos priartino link proceso naudos kiekvienam organizacijos nariui

(Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito rekomendacijos, 2008). Veiklos kokybės įsivertinimo procesas mokyklose tirtas remiantis vidaus audite dalyvaujančių mokytojų nuomone (Balčiūnas, Valuckienė (2006), Blinstrubas ir kt. (2007)). Mokslininkų analizuota vidaus audito metodikos diegimo praktika, išskirtos ir aptartos metodikos taikymo problemos atskiruose reglamentuotos veiklos kokybės vertinimo etapuose. Vidaus auditas ir jo procedūrų įtaka mokyklos strateginiam planavimui ir veiklos tobulinimui analizuota ir remiantis išorės audito ataskaitomis (Prakapas, Targamadzė, 2008). Bendrojo lavinimo mokyklos įsivertinimą kaip kokybės rodiklį tyrė Balčiūnas, Valuckienė (2009). Pažymėtina, kad Lietuvos mokslininkų tirtas įsivertinimo metodikų (vidaus ir išorės auditas) tinkamumas.

Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos vertinimą (2009) sudaro mokykloje vykstančių procesų vertinimas, vykdomas pagal rodiklius ir teikiantis informaciją, reikalingą koreguoti mokyklos veiklą ir gerinti jos rezultatus. Iš esmės išorinis mokyklų veiklos kokybės vertinimas remiasi tokiais nuostatomis, kad jis veikia mokyklos bendruomenės labui, siekiant užtikrinti aukštos kokybės paslaugas, atitinkančias įvairiapusių individų ir bendruomenės poreikius; yra vertinantis ir diagnostinis procesas, suteikiantis mokykloms aiškų pagrindą keistis; yra atviras ir nuoseklus procesas. NMVA išorinį vertinimą vykdo (<http://www.nmva.smm.lt/index.php?id=136>) tik atrinkti ir (arba) atestuoti asmenys, turintys pakankamai profesinės patirties, baigę atitinkamą mokymą. Iki šiol nebuvo tirta vertinime dalyvavusių mokytojų nuomonė apie mokyklos veiklos kokybę vertinančių išorės vertintojų pasirengimą. Todėl šiame tyrime orientuojamasi į mažai tyrinėtus vertinimo bendrojo lavinimo mokykloje aspektus.

Tyrimo tikslas – ištirti, kaip mokytojai, dalyvavę jų mokyklos išorės vertinime, vertina išorės vertintojų profesionalumą

Tyrimo klausimai: kokį vaidmenį atlieka mokyklų veiklos kokybę vertinantys išorės vertintojai? Kokiomis savybėmis apsižymi išorės vertintojai? Kaip pedagogai, patyrę jų ugdymo institucijos veiklos kokybės vertinimą, vertina išorės vertintojų pasirengimą ir etinių taisyklių paisymą?

Tyrimo metodologija

Bendra tyrimo charakteristika

Empiriniai duomenys rinkti, analizuoti ir vertinti 2010 m. spalio–lapkričio mėnesiais. Tyrimas grįstas nuostata, kad pedagogų nuomonių analizė ir vertinimas leidžia diagnozuoti aktualiausias mokyklų veiklos kokybės vertinimo problemas. Remiantis apklausoje dalyvavusių pedagogų – mokytojų bei mokyklos vadovų – nuomonių tyrimu galima iš dalies vertinti Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros vykdomą mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą. Mokytojų nuomonės tyrimas – efektyvi priemonė siekiant inicijuoti pokyčius bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertintojų atrankoje bei numatant jiems teorinius bei praktinius mokymus apie bendrojo lavinimo mokyklų vertinimą bei įsivertinimą.

Instrumentas

Tyrimo vykdymo strategija pagrįsta tyrimo metodų trianguliacija. Remiamasi prielaida, kad kompleksinis duomenų rinkimas suteikia geresnį tyrimo objekto ir problemos supratimą;

apima kiekybinių ir kokybinių tyrimų prieigų derinimą priklausomai nuo tyrimo poreikių ir tikslų.

Informacijos šaltinių (Ališauskas 2002; Barkauskaitė, Bruzgelevičienė, 2002; Balčiūnas, Valuckienė 2009) bei mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą reglamentuojančių dokumentų (<http://www.nmva.smm.lt/>; Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašas, 2009) analizės pagrindu sukurtas struktūruotas klausimynas darbui mokytojų diskusinėje grupėje (angl. *focus* grupė) bei interviu su mokyklos vadovais. Informacijos pateikėjų prašyta įvardinti išorės vertintojų atliekamus vaidmenis, apibūdinti elgseną, vykdant mokyklos veiklos kokybės vertinimą. Renkant duomenis taip pat buvo pateikti ir uždarieji klausimai, siekiant nustatyti vertintojų profesionalumą.

Focus grupės darbas (laiko prasme) organizuotas derinant jį su mokyklos vadovų interviu, t. y. tyrėjo vizitas į mokyklą truko apytiksliai dvi–tris valandas. Suvokiant, kad mokyklos administracija neatsiejama nuo mokytojų kolektyvo, tačiau iš anksto apsvarsčius galimą grėsmę tyrimo atvirumui ir bešališkumui, mokyklos vadovai interviu metodu buvo apklausti atskirai. Interviu su direktoriumi ir pavaduotoju (-ais) trukdavo iki 40 min. Interviu vykdavo direktoriaus kabinete, įprastoje aplinkoje, siekiant sudaryti skatinančias sąlygas respondentams atvirai kalbėti apie vertintojus, pareikšti savo nuomonę. Respondentų išsakomos mintys interviu metu buvo fiksuojamos tyrėjų parengtame protokole. To paties vizito mokykloje metu paskirtoje ir tinkamai parengtoje auditorijoje organizuotas maždaug 60–90 min. trukmės mokytojų, dalyvavusių vertinimo procesuose, *focus* grupės interviu.

Tyrimo imtis

Tyrimui pasirinktos skirtingos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos – keturios, atstovaujančios pagrindinio ugdymo programas teikiančioms mokykloms: viena pradinė ir trys pagrindinės, keturios – vidurinio ugdymo programas teikiančioms bendrojo lavinimo mokykloms: viena vidurinė mokykla ir trys gimnazijos.

Kiekvienoje ugdymo institucijoje buvo suformuota diskusinė grupė, iš viso – 8 diskusinės (*focus*) grupės, kuriose dalyvavo 69 mokytojai. Vieną diskusinę grupę sudarė vidutiniškai aštuoni mokytojai.

Grupėse daugiausia buvo mokytojų metodininkų, beveik tiek pat vyresniųjų mokytojų ir mažiau mokytojų kvalifikacinę kategoriją turinčių darbuotojų. Analizuojant tyrimo dalyvių kvalifikacines kategorijas (žr. 1 lent.), akivaizdu, kad mokytojų diskusinė grupė sudaryta daugmaž lygiaverčiais pagrindais – išlaikytas homogeniškumas.

1 lentelė. Mokytojų pasiskirstymas.

	Kategorijos	Absoliutinis dažnis
Kvalifikacinė kategorija	Mokytojas	15
	Vyr. mokytojas	24
	Mokytojas metodininkas	25
	Mokytojas ekspertas	5
Bendras mokytojų skaičius		69

Papildomai interviu apklausti aštuonių mokyklų vadovai. Jie sudarė mažiau nei ketvirtadalį apklaustųjų – 8 direktoriai ir 13 pavaduotojų (iš viso 21).

Taigi tyrimo duomenys suformuoti iš 90 pedagogų nuomonių. Didesniąją dalį apklaustųjų sudaro moterys (74), beveik du nuošimčiai dalyvavusiųjų buvo vyrai (16).

Tyrimo imties sudarymo metodika visiškai atitinka realios padėties švietimo srityje vaizdą. Todėl galima daryti prielaidą, kad tyrimo rezultatai atspindės visos pedagogų bendruomenės nuostatas apie išorės vertintojų profesionalumą.

Duomenų analizė

Siekiant tyrimo tikslo, naudota *kokybinė* socialinio tyrimo metodologija. Norint išlaikyti nešališką ir nuo tyrėjo poveikio atribotą informacijos prieigą, buvo atsisakyta išankstinių teorinių hipotezių. Norėta kuo objektyviau atskleisti mokytojų, dalyvavusių mokyklos veiklos kokybės išoriniame vertinime, patirtį. Orientuotasi į realių situacijų aprašymą ir apibendrinimą – kategorizavimą. Paraleliai taikyti kokybiniai tyrimo metodai: turinio analizė, atvejo analizė ir grupės interviu (angl. *focus grupės*) metodas.

Pedagogų nuomonė apie jų mokyklose įvykusį išorinį mokyklų veiklos kokybės vertinimą buvo renkama interviu metodu. Tyrėjai vyko į kiekvieną mokyklą, kurioje pagal diskusinės (*focus*) grupės principus buvo organizuojamos išoriniame mokyklų veiklos kokybės vertinime dalyvavusių mokytojų grupinės diskusijos ir refleksijos apie išorės vertinimą. Taip pat organizuoti pokalbiai su mokyklų vadovais apie mokyklų veiklos išorės vertinimą. Tyrėjų taikyta metodika leido ne tik užfiksuoti atskiras pedagogų nuomones ir vertinimus, atspindinčius jų patirtį apie mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą, nuomonių šifravimas ir kodavimas sudarė galimybes jas sugrupuoti (kategorizuoti) pagal prasmę. Todėl pavyko ne tik atskleisti, bet ir labiau apibendrinti giluminius mokytojų vertinimo aspektus, apibūdinančius išorinį vertinimą vykdančius vertintojus bei jų profesionalumą.

Interviu vyko grupėje, kurioje organizatorius kėlė atviro probleminio tipo klausimus apie mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą. Tiksliam nuomonių fiksavimui buvo pasitelkti padėjėjai, naudota garso įrašymo technika. Grupių nariai mokytojai reiškė nuomones, atspindinčias konkrečias jų dalyvavimo išoriniame mokyklų veiklos kokybės vertinime patirtis. Mokytojai savo pasakojimais nusakė konkrečius epizodus, situacijas, kuriose teko tiesiogiai susidurti su išorės vertintojais. Antrajame etape mokytojų atsakymai šifruoti ir turinio (*content*) analizės metodu analizuoti pagal mokyklas. Taip buvo sukurtos abstraktesnės išorinį vertintoją apibūdinančios vertinimo kategorijos.

Tyrimo rezultatai

Vertintojo turima kompetencija vertinimo technologijoje gali būti apibūdinama kaip *bendrųjų* ir *profesinių* kompetencijų visuma. Planuojant atvirą pokyčiams organizacijos ateitį, būtina orientuotis į jos lankstumą dėl individo kompetencijos poreikių ir numatyti, kokios kompetencijos lems sėkmę ateityje, nes didėja tam tikrų bendrųjų (asmeninių, socialinių, emocinių) kompetencijų svarba darbuotojui ir organizacijai. Vadovaujantis žinių vadybos teorija, išorės vertintojas turėtų: įgyti žinių, praktikuoti, įgaudamas patirties ir gebėti žinias ir patirtį taikyti. Dalyvaudamas išoriniame mokyklų veiklos kokybės vertinime vertintojas turi

tinkamai valdyti technologijas – vertinimo atlikimo būdus ir priemones. Veiklos vertinimo technologijai priskiriama vertinimo programų sudarymas, vertinimo atrankos nustatymas, darbo kontrolė, informacijos rinkimo ir įvertinimo metodai, dokumentavimas, analitinės procedūros ir tęstinumo įvertinimas. Akivaizdu, kad vykdant išorinį mokyklų veiklos kokybės vertinimą itin svarbus išorės vertintojų profesionalumas. Išorės vertintojais gali tapti apmokyti ir atestuoti pedagogai, dirbantys ne tik bendrojo lavinimo mokyklose, bet ir kitose švietimo administravimo ir paslaugų teikimo institucijose (universitetuose, kolegijose, mokymo centruose ir kt.), nepriklausomi švietimo ekspertai. NMVA skelbdama bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo išorės vertintojų atranką (<http://www.nmva.smm.lt/index.php?id=136>), pateikia bendruosius reikalavimus (aukštasis išsilavinimas ir pedagogo kvalifikacija; ne mažesnė kaip 3 metų pedagoginio arba / ir vadybinio darbo patirtis švietimo sistemoje; mokėjimas dirbti kompiuteriu (MS Word, MS Excel, MS PowerPoint, Internet Explorer, el. paštas)) ir specialiuosius (išmanyti švietimą reglamentuojančius teisės aktus; mokėti analizuoti, sisteminti, apibendrinti informaciją, rengti išvadas ir sklandžiai dėstyti mintis žodžiu ir raštu; gebėti bendrauti ir bendradarbiauti, būti aktyviu komandos nariu ir pasitikėti kitais asmenimis; gebėti greitai ir veiksmingai organizuoti savo ir kitų darbą; gebėti priimti objektyvius sprendimus, išlaikant pusiausvyrą tarp emocionalumo ir racionalumo) reikalavimus kandidatams į išorės vertintojus. Taip pat nurodomi ir tokie privalumai, kaip dviejų ir daugiau mokomųjų dalykų specialistai; gamtos ir tikslųjų mokslų, užsienio (anglų, vokiečių, prancūzų) kalbų, kūno kultūros, meninio ugdymo dalykų mokytojai, psichologai; tautinės mažumos mokomąja kalba mokyklų direktoriai, pavaduotojai, mokytojai; konservatorių, menų gimnazijų, sanatorinių mokyklų, specialiujų mokyklų specialistai. Visi atrinktieji mokyklų veiklos kokybės išorės vertintojai privalo laikytis bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertintojų elgesio taisyklių. NMVA, vadovaudamasi modernios kokybės vadybos dėsniais, organizuoja atrinktiems kandidatams į išorės vertintojus teorinius ir praktinius mokymus apie bendrojo lavinimo mokyklų vertinimą ir įsivertinimą (<http://www.nmva.smm.lt/index.php?id=136>). Pasidomėjus agentūros tinklalapio informacija, paaiškėjo, kad mokymuose išorės vertintojai tobulina specialiąsias kompetencijas. Dalyvaudami kvalifikacijos tobulinime mokyklų vertintojai susiformuoja gebėjimus teikti informaciją, susijusią su mokymo tobulinimu, mokymosi pažanga, ir reikšti vertinimus lakoniškai, mandagiai, taktiškai, kultūringai, o dalyvaudami mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimuose vertintojai įtraukiami į nuolatinį savo kompetencijų tobulinimą.

Apibendrintos pedagogų nuomonės apie išorės vertintojų atliekamus vaidmenis

Mokytojai itin smulkmeniškai analizuoja vertintojų pastebėjimus ir jautriai priima komentarus ar nuomones stebėtos ugdomosios veiklos atžvilgiu. Taigi, išanalizavus tyrimo duomenis, paaiškėja, kad mokytojai supranta ir priima išorės vertintojus dažniausiai jiems priskirdami vaidmenis pagal tiesiogiai atliekamas funkcijas – vertinimas ir tikrinimas (žr. 2 lent.). Pagal atsakymų pasiskirstymo dažnį mokytojų priskiriami išorės vertintojams vaidmenys – konsultanto ar pagalbininko – išties viršija NMVA nuostatus.

Lyginant mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą patyrusių pedagogų nuomonės apie vertintojų demonstruojamą poziciją diferencijuotos: mokytojų nuomone, vertintojui būdingas *vertintojo* vaidmuo. Tuo tarpu vadovų nuomone, vertintojams būdingas *pagalbininko ir konsultanto*, retais atvejais išskiriamas netgi *kolegos* vaidmuo. Tiek pagrindinio, tiek ir

vidurinio ugdymo programas teikiančių institucijų mokytojų nuomonės savo turiniu gana adekvačios. Pažymėtina, kad pagrindinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose vertintojo vaidmuo labiau atitinka išorinio mokyklų veiklos kokybės vertinimo filosofiją.

2 lentelė

Pedagogų išskiriami vertintojų vaidmenys.

Mokytojų nuomonė	Vadovų nuomonė
Pagrindinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose mokytojai priskiria tokias pozicijas: <i>vertintojo, tyrėjo, konsultanto ir pagalbininko.</i>	Pagrindinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose vadovai iškelia vertintojų pozicijas: <i>vertintojo, konsultanto ir pagalbininko, kolegos ir teisėjo.</i>
Vidurinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose mokytojai iškelia vertintojų vaidmenis: <i>tikrintojo, prižiūrėtojo ir kontrolieriaus, pagalbininko, teikiančio konsultacijas.</i>	Vidurinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose vadovai iškelia vertintojo pozicijas: <i>pagalbininko ir konsultanto, tikrintojo ir stebėtojo.</i>

Tiek pagrindinio, tiek ir vidurinio ugdymo programas teikiančių institucijų vadovų nuomonės savo turiniu gana adekvačios. Stipriau akcentuojami teigiami mokyklos veiklos kokybės vertinimo aspektai, kurie susiję su aiškiai išreikštu siekiu padėti mokyklai siekti tobulėjimo. Lyginant pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas teikiančių institucijų vadovų nuomones paaiškėja, kad vertintojo pozicija mokyklose ganėtinai vienoda. Tuo tarpu vidurinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose vertintojo vaidmuo prasilenkia su mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo filosofija.

Apibendrintos pedagogų nuomonės apie išorės vertintojų profesionalumą

Vykdamas pedagogų nuomonės apie mokyklų veiklos išorės vertinimą tyrimą bendrojo lavinimo mokyklose, analizuota, kaip mokytojai ir mokyklų vadovai vertina išorės vertintojų profesionalumą (žr. 3 lent.). Apibendrinant mokytojų ir mokyklų vadovų nuomones apie išorės vertintojų savybes, paaiškėjo, kad pedagogams labai svarbu, kad vertintojas demonstruotų etišką elgesį, gerai išmanytą ugdymo procesą, vertintų nešališkai, objektyviai, paisytų pirmiausia mokinių ir mokyklos darbuotojų interesus. Tirtų mokyklų mokytojų išvardinti vertintojams būdingi požymiai vertinti itin palankiai.

Pagrindinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose mokytojai dar *neturi stabilios, tvirtos pozicijos dėl vertintojų kompetencijos*. Dauguma mokytojų vertintojus apibūdina kaip *aukštos kultūros, etiško elgesio*. Tačiau radosi situacijų, kai kurie vertintojai *demonstravo netaktą, korektiškumo stoką, neatsargiai reiškė asmeninę nuomonę, pažeidė saugumo ir konfidencialumo taisykles*. Atitinkamai neigiami vertinimai atsispindi ir vertintojų profesionalumo pateiktyje (žr. 3 lent.), kai pedagogai žymėjo vertintojus kaip nepakankamai ar net atskirais atvejais blogai pasirengusius. Šiuo atveju mokytojų neigiamos nuomonių charakteristikos neigiamai rezonavo ugdymo institucijoje ir neigiamai veikė visą išorinį

mokyklų veiklos kokybės vertinimo procesą. Todėl nepasitikima teikiamomis išvadomis bei objektyvumu – kompromituojamas visas mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas.

3 lentelė

Išorės vertintojų profesionalumo vertinimas (%)

Pedagogų vertinimas		Labai gerai	Gerai	Neblogai	Prastai	Labai prastai
Požymis						
Išmano ugdymo procesą	Mokytojai	26	29	7.2		
	Vadovai	23.8	33.3			
Geba bendrauti, bendradarbiauti	Mokytojai	26	26	7.2		1.4
	Vadovai	23.8	28.5		4.8	
Sukuria teigiamą darbinę bei emocinę aplinką	Mokytojai	17.4	17.4	16	5.8	4.3
	Vadovai	14.3	23.8	9.5	4.8	4.8
Paiso pirmiausia mokinių ir mokyklos darbuotojų interesų	Mokytojai	13	30.4	13		2
	Vadovai	23.8	14.2	9.5	4.8	4.8
Demonstruoja etišką elgesį	Mokytojai	37.7	15.9	4.3	1.5	3
	Vadovai	23.8	28.6	4.8		
Vertina nešališkai, objektyviai	Mokytojai	17.4	32	7.5		1
	Vadovai	4.8	47.6		4.8	

Lietuvos pedagogų nuomonės apie išorės vertintojus įvertintos pagal dažnį, kategorizuotos (žr. 4 lent.).

4 lentelė

Pedagogų teikiami išorės vertintojų apibūdinimai

Mokytojų nuomonė apie išorės vertintojus	Vadovų nuomonė apie išorės vertintojus
profesionalūs dalykiniu požiūriu, aukštos kultūros, etiško elgesio, gebantys komunikuoti, šiltai bendraujantys, diskretiški.	profesionalūs, gerai pasirengę komunikuoti, gebantys operatyviai veikti, gebantys tiksliai diagnozuoti ugdymo proceso netikslumus ir pokyčius, patikros metu vadovaujantys vertintojai puikiai koordinuoja vertintojų veiklą.

Analizuojant mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą, patyrusių pedagogų nuomonę, išryškėja mokytojų reiškiamos neigiamos emocijos, susijusios su retkarčiais vertinimo metu patirtomis konfliktinėmis situacijomis, didinusiomis įtampą. Tuo tarpu ugdymo institucijų

vadovai labiau linkę pabrėžti pozityvius mokyklos veiklos kokybės vertinimo aspektus. Daugiau džiaugiamasi vertintojų profesionalumu ir gebėjimu operatyviai ir objektyviai nustatyti tobulintinas mokyklos sritis.

Didžioji grėsmė veiklos vertinime – ne profesinių (dalykinių) kompetencijų nepakankamumas, o bendrųjų individo kompetencijų, paremtų etikos kodeksu nesilaikymas ar laikymasis „iš dalies“. Pripažįstama, kad išorės vertintojų atrankos procedūra užtikrina konkrečių vertintojų profesinio pasirengimo visumą. Tačiau pastebima, kad asmenys, dalyvaudami atrankoje į bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo vertintojus, nepakankamai atskleidžia išmintingumo ir asmenines savybes (nuojautos jausmą, erudiciją, apdairumą, patirtį, pasitikėjimą, etiką, kultūrą).

Išvados

Vykdamy pedagogų nuomonių apie mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą tyrimą, pastebėta, kad ugdymo įstaigų mokytojai ir vadovai džiaugiasi išorės vertinimu, grįstu stipriųjų sričių fiksavimu ir gerosios praktikos stiprinimu. Tačiau reikia pripažinti, kad pedagogai, būdami gana kritiški ir savikritiški, turi susiformavę lūkestį intensyviau girdėti išorės vertintojų atsiliepimus apie ugdymo proceso organizavimą. Ypač pageidaujamas nepriklausomas ir bešališkas vertintojų išplėstinis komentaras, kuris dar labiau ne tik mokytojui akcentuotų jo stipriąsias ugdomosios veiklos sritis, bet tokią informaciją skleistų mokyklos bendruomenėje.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas suvokiamas kaip labai intensyvus procesas, kuriame darniai ir organizuotai veikia profesionali vertintojų komanda. Pažymėtinas vertintojų korektiškumas, taktas, geranoriškumas padėti mokyklai tobulinti savo veiklos kokybę. Visas vertinimo procesas mokytojų suvokiamas kaip profilaktika ar pasitikrinimas, kai patikimai diagnozuojamos mokyklų veiklos sritys.

Formalieji bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės vertinimo išorės vertintojų kvalifikaciniai reikalavimai (aukštasis pedagoginis išsilavinimas, pedagoginio darbo patirtis, švietimo veiklą reglamentuojančių dokumentų išmanymas) yra tenkinami, tačiau kai susiduriama su mokyklos veiklos kokybės vertintojų nuostatomis, vertybėmis, savęs suvokimu, pozityviu požiūriu į aplinką, nors ir retai, bet randasi problemų.

Atidūs, dėmesingi, diskretiški vertintojai stebėdami, fiksuodami ir analizuodami mokymo ir mokymosi procesus išryškina pozityvias ugdymo proceso sritis. Dauguma mokytojų itin vertina nešališką, ekspertinį vertinimą, kaip savo ar mokyklos veiklos pasitikrinimą, sutvirtinimą ir skatinimą veikti atsinaujinimo linkme. Tačiau vis dar randasi pavienių atvejų, kai išorės vertintojai turi nepakankamą pasirengimą planuoti, organizuoti ir vykdyti mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą.

Literatūra

Ališauskas R., Dukynaitė R. (2005). Švietimo vertinimo raida Lietuvoje. *Mokslo darbai: Pedagogika*, 79, 28–31.

Balčiūnas S., Valuckienė J. (2009) Nauda kaip mokyklos įsivertinimo proceso kokybės rodiklis: mokytojų nuomonės tyrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 1 (14). 25–34.

Balčiūnas S., Valuckienė J. (2006). Bendrojo lavinimo mokyklų vidaus audito organizavimas: mokytojų nuomonės tyrimas. *Vadyba*, 1 (8), 5–12.

Barkauskaitė M., Bruzgelevičienė R. (2002). Švietimo įstaigos vertinimo nuostatos. *Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika, I dalis*, p. 9–6. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras

Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika, 2002

Blinstrubas A., Mazrimienė L., Jankuvienė D. (2007). Bendrojo lavinimo mokyklų vidaus audito taikymo problemos. *Socialiniai tyrimai*, 1 (9), 28–34.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2008). *Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito rekomendacijos*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.

Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija (2002). *Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos*.

Prakapas R., Targamadžė V. (2008). Auditas mokykloje: tarp proceso ir strategijos. *Actapaedagogica Vilnensia: mokslo darbai*, 21, 89–100.

Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. Įsakymas Nr. ISAK–608 „Dėl Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės audito tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. Dėl Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. (2009).

Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 16 d. Įsakymas Nr. ISAK–607 „Dėl Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos įšvertinimo rekomendacijų patvirtinimo“ (2009).

<http://www.nmva.smm.lt>

Summary

PROFESSIONALISM OF EVALUATORS CARRYING OUT EXTERNAL QUALITY ASSESSMENT OF GENERAL EDUCATION SCHOOL ACTIVITY: SITUATION IN LITHUANIA

Dalia Survutaitė

Vilnius Pedagogical University, Lithuania

Education and Culture documents (2004) point out that assessment of school activity quality is a mandatory precondition striving for implementation of the Lisbon strategy. EU and national documents (Lithuanian State Long-Term Development Strategy, 2002; State Education Strategy, 2003; Programme of Government of the Republic of Lithuania, 2004; Education Monitoring Procedure 2005;) are implemented in Lithuania on a par with other countries that carry out European education reform; new models for quality management of education as a service are introduced as well as emerging modern culture of self-evaluation and evaluation of activity. The main focus of the methodologies (Internal Audit Methodology for Comprehensive Schools, 2004; External Audit of School Management and Educational Proceeding Improvement, 2005; Description of Procedure for Internal Quality Audit of Comprehensive School Activity, 2007; Description of Procedure for Internal Quality Assessment of Comprehensive School Activity, 2009) under implementation is laid not on the analysis of documents regulating the activity of the organisation and on imposing punishments but on the quality assessment when the process is observed directly, when there occurs communication with teachers, school learners, school administration, other school staff members, stakeholders and when the outcome is evaluated.

External assessment of school activity is carried out in Lithuania through implementation of modern organisational–structural elements. One of the most essential features constructing an exter-

nal school activity assessment system is its constant renewal, which is based on reflection and application of applied research data. External evaluator of school activity is a factor, which determines not only data collection and their interpretation but also improvement of teacher's activity and change in school culture. Therefore, preparation of external evaluators and their acquired competences call for a particular attention.

This article presents the conception of external evaluators' competences, analyses the opinion of Lithuanian teachers regarding competences of evaluators, who carry out activity assessment in Lithuanian general education schools. The roles of external evaluators are described and professionalism of external evaluators is analysed. The article also reveals teachers' opinions about competences of external quality assessment evaluators, which were surveyed applying quality research methods (focus group).

Teachers perceive external activity quality assessment conducted in Lithuanian general education schools as a very intensive process, where professional evaluators act as an organised team. The whole process is understood as prophylaxis or examination, when a reliable diagnosing of school activity spheres is carried out.

The teachers' survey regarding their opinion about the external assessment of activity quality conducted in their school revealed that the respondents were satisfied with external assessment, which was based on identification of the good sides and strengthening of the good practice. Being rather critical and self-critical, teachers have formed an increased expectation to more intensively feel rhetoric of external evaluators regarding organisation of education process. The respondents long for independent and unbiased expanded comments from evaluators, which would point to the strong spheres of teacher's educational activity, would disseminate this information in the school community and national education system.

External evaluators of general education schools have to meet certain requirements that are defined through qualification requirements and competences that are necessary for an evaluator who aims to improve the school. Formal qualification requirements (higher pedagogical education, experience in pedagogical work, awareness of documents regulating education activity) are satisfied but problems are faced when principles, values, self-perception and positive attitude to the environment of an evaluator of school activity quality are analysed. Considerate, attentive and discrete evaluators increase the degree of positive while observing, recording and analysing teaching/learning processes.

The majority of teachers appreciate unbiased and expert evaluation, which is perceived as assessment and enhancement of own activity or that of school as well as encouragement to direct their activity towards renewal.

Key words: *external evaluator, professionalism, activity quality assessment.*

Received 10 March 2011; accepted 15 July 2011

Dalia Survutaitė

Dr, Senior Lecturer, Department of Education, Vilnius Pedagogical University,
39 Studentų Street, Vilnius, Lithuania.

E-mail: dalia.survutaite@vpu.lt

Website: <http://www.vpu.lt>